

GLAS

Časopis za Politiku i Kulturu

God. VII.

1963.

Br. 2

IZ SADRŽAJA:

P. dr. Augustin Blazović:	PAPA IVAN XXIII.	1
Dr. Ivan Vitezić:	SV. BRAĆA ĆIRIL I METOD I HRVATI	2
A. B.	PROBLEMI NAŠIH NARODNIH I KULTURNIH VODJEV	6
M. Meršić ml. - Ignac Horvat:	MARTIN MERŠIĆ STARJI	8
Nikola Benčić:	MARTIN MERŠIĆ ST. U PJESMAMA MILORA- DIĆA	11
S. Š.:	IZ MOJE BILJEŽNICE	15
Stjepan Šulek:	DIE VERBANNTEN	16
" "	RASIZAM U KNJIŽEVNOM ČASOPISU WORT IN DER ZEIT	20
IVO L. SUČIĆ:	MOJA ILI MATINA NESRIĆA	22
IVO SUČIĆ	JANDRINA GAJBA	24

"GLAS" izlazi četiri puta godišnje
Pretpлата za četiri broja 20 š
Inozemstvo 2 dolara

Herausgeber, Eigentümer und Verleger: Kroatischer Akademikerklub
Wien VIII., Langegasse 26.

Verantwortl. im Sinne des Pressegesetzes: IVAN SUČIĆ

P. b. b. ERSCHEINUNGSORT: WIEN
VERLAGSPOSTAMT: WIEN 65

Wien, Juni 1963

+++++
 P A P A I V A N X X X I I I .
 +++++

Po smrti pape Pija XII. bili su mnogi osvidočeni, da se ne će najti novi papa, ki bi i samo blizu dosao k veličini "andjeoskoga pastira". Smrt pape Ivana XXIII., koga su početkom smatrali za prelaznoga papu, potresla je još jace čitav svit, nego li prije pet ljet smrt Pija XII.

Pijo XII. i Ivan XXIII., dva veliki savremeniki našega vijeka, jesu po karakteru, držanju i talenti dvi sasma različne ličnosti. Upravo u toj razlici kazu nam se od Boga stvorene neiscrpljivo bogate mogućnosti človičje egzistencije, ke dakle koncem konca samoga Stvoritelja slavu.

Svaka človičja osoba vrlo je kompleksna pojava, sastavna od mnogobrojnih komponentov. Zato nije lako razabrati vlastitosti i ocrtati karakter jednoga človika, iako zna biti mnogo puta čitava ličnost izražena u jednoj riči ili u jednom kretu ruke. U takovom slučaju čini nam se, da smo na mah intuitivno shvatili i upoznali jednoga človika u sintezi čitavoga karaktera. Ali takovo intuitivno poznanje zna se lako prevariti. K dubljem i znanstvenom upoznanju treba analizirati človika u njegovi temeljni, materijalni, strukturalni, gradjevni i kvalitativni karakterni elementi.

Osnovni elemenat ovoga karaktera je bez dvojbe seljačko podrijetlo. Papa Ivan XXIII. je do konca svoga života ostao pravi seljački sin u svojoj jednostavnosti i skromnosti. Dirljivo piše u svojem testamentu: "Rodjen kao siromah, ali od poštovanih i skromnih roditeljev čutim se osobito sričan, da smim u uboštvu i umrijeti." Ali uz materijalnu skromnost baštini je od svojih roditeljev bogate talente u robustnom tijelovnom zdravlju, u žilavoj radnoj sposobnosti, u duševnoj razboritosti; bogate talente razuma, memorije, volje i čuvstva.

Iz ove seljačke žilavosti, duhovitosti i robustne marljivosti slijedi i dinamika u strukturi ovoga karaktera. Po jednoj godini vladarstva mora već priznati svitska štampa, da je pontifikat pape Ivana XXIII. vrlo dinamičan, ča se pokaže u velikoj samostalnosti prema tradiciji, u mnogobrojni inicijativa, od kih se najvećistice sazvanje II. Vatikanskoga koncila.

Kod gradjevnihih elementov uvrzvoju ovoga pravoga svećeničkoga i natpastirškoga karaktera po sebi razumljivo glavnu ulogu igraju nadnaravne kriposti: vjera, ufanje, ljubav. Ali i ta vjera se temelji na onoj jednostavnoj pobožnosti, ku je Angelo Giuseppe Roncalli sobom zeo iz domaćega stana. Ta jednostavna, ipak duboka vjera proudira kroz sve audijencije, govore i pisma pape Ivana XXIII. No ona ni najmanje ne smanji, kako svidoču velike enciklike "Mati i učiteljica" ili "mir na zemlji", veliku učenost ovoga pape. Ipak i kod ovih predmetov vlada praktična pastoralna svrha, ča udili ovim okružnicam čudnovitu plastičnost, konkretnost i živu aktualnost. Svoj vrh dostigne ova vjera u skromnoj i dirljivoj podanosti u volju Božju. Za ovu podanost svidoču po smrti objelodanjeni dijeli iz njegovoga zapisnika, kao i sama lozinka papina: "Oboedientia et pax!" - "Poslušnost i mir!"

Ivan XXIII. vrijedit ce u povijesti kao papa mira. U svakom svojem božićnom i vazmenom poslanstvu i pri mnogi drugi prilika on neutrudljivo apelira, potrihuje, moli, prosi, da se svitu očuva mir. Kako je poznato od njegovoga privatnoga tajnika monsinjora Capoville, bila je to još i u smrtnoj borbi zadnja briga pokojnoga

Svetoga Oca i njegov veliki strah, da bi svit mogla pohoditi još strašnija nevolja i nesreća, neg su bili prvi i drugi svitski boj. Ali u svi njegovi apeli ipak vlada nepobjedljivi optimizam, ki se hrani iz pravoga kršćanskoga nadnaravnoga ufanja. Čudnovit je ov neustrašljivi optimizam. On potica papu Ivana XXIII. na mnoga djela obnovljenja Crikve. On mu da stalno nove inicijative i snagu, da u kratkom vrimenu učini mnoga djela, ka cedu ga na vijeke slaviti kao obnovitelja Crikve.

Ovim optimizmom smatra on i svakoga človika jednako, je li on prijateljski ili neprijateljski raspoložen prema rimsko-katoličanskoj Crikvi. Koliko optimizma je tribalo, da on tako žilavo i nepopustljivo radi na uniji, jedinstvu svih kršćanov. Sigurno je mogao on na tom dugom, napornom i teškom putu k jedinstvu načiniti samo prve korake. No ništa ne svidiči bolje za uspjeh ovoga nastojanja, kao ta činjenica, da je pokojni papa oplakan i od nekatoličanov, a još i od nekršćanov.

Na ovom optimizmu gradi se i njegova velika dobrota i ljubav prema svim ljudem. Kad u svojem duhovnom testamentu ponizno prosi za oprostjenje sve, ke bi bio mogao nehotec uvrijediti ili njim na spaćenje služiti, doda u još vecoj i zaista ganutljivoj poniznosti: On nima nikomu ništa oprostiti, jer je on sve ljude smatrao kao svoje dobročinitelje i braću, kim mora biti zahvalan i za ke on stalno moli.

Ča je konačno otajnost njegovoga velikoga uspjeha? Čim je mogao dostignuti tako brzo, da ga je cijeli svit obljudio i da cijelo človičanstvo za njim žaluje?

On je vjerovao u dobrotu svakoga človika. On je apelirao na tu dobrotu. On je sam pokazao, kako se treba vježbati u dobroti. Od neke strani pokusila se je ta dobrota zlorabiti ili smatrati kao neka vrst slabosti. Ali na krivom mjestu bi iskali slabost kod ovoga pape, ki je znao bez straha stupiti na nove staze i pute, ki je znao samostalno i iz vlastite inicijative zaključiti dalekosežne odluke. Njegova dobrota nije bila znak slabosti ili popustljivoszi, nego ona nepopustljiva dobrota, o koj piše Seneca: "Omnia vincit bonitas pertinax." (Sve nadvlada nepopustljiva dobrota.)

Svit žaluje za papom Ivanom XXIII. On priznava njegovu veličinu i divi se njegovomu uzvišenomu karakteru, Mi učinimo više od toga. Na temelju riči psalmista "mirabilis Deus in sanctis suis" (čudnovit je Bog u svoji sveci), slavimo Boga, ki je stvorio i svojom milošću razvijao ov veličanstveni karakter, pak dajmo hvalu Božjoj providnosti, ka nam je udilila - iako samo za kratak čas pol decenija - jednoga ovakovoga papu.

P.dr. Augustin Blazović

SVETA BRAĆA ĆIRIL I METOD I HRVATI

Prigodom 1100-godišnjice dolaska svete Braće u Veliku Moravsku

Kao sve velike povijesne ličnosti, i sveta solunska braća Ćiril i Metod prolaze u ocjeni svoga života i rada kod ljudi različito: jedni je hvale i slave, drugi gledaju na njih u najmanju ruku sa sumnjom, ili pak sude o njima sasvim nepovoljno i negativno. U literaturi o Ćirilu i Metodu, koja je vrlo velika, i to ne samo na slavenskim jezicima, naći ćemo o tom potvrda u izobilju.

U ovome članku, kojemu je zadaća prikazati u glavnijim crtama

značenje Ćirila i Metoda za hrvatski narod, za njegov vjerski i kulturni razvoj, ne možemo se upuštati u pojedina pitanja, kojih ima mnogo. Zbog toga nije moguće, da se zaustavljamo ni na razlozima različitog gledanja i različitog, pa i sasvim suprotnog ocjenjivanja toga rada. Bilo je perioda, kad su te suprotnosti dobile vrlo nezgodne i dramatske oblike. Tako je već Ćirilov stariji brat Metod kao panonski nadbiskup, imenovan od pape Hadrijana II. godine 870., bio iste godine od bavarških biskupa uhvaćen, sudjen te prognan u Bavarsku, gdje je u jednom samostanu u zatočeništvu proveo oko 2 godine i pol. Njegovi učenici su kasnije svi morali napustiti Moravsku i Slovačku i skloniti se medju južnim Slavenima, uglavnom u Makedoniji i Bugarskoj, gdje su nastavili svoje djelovanje, da ga zatim daljnji njihovi učenici kasnije prenesu i medju istočne Slavene: Ruse, Ukrajince i Bjelorusce. U Hrvatskoj su u 10. i 11. stoljeću na splitskim saborima vodjene oštre borbe o staroslavenski jezik u bogoslužju, a te su borbe ponovno uskrsle u 19. vijeku i u prvim desetljećima 20. vijeka. Sve nam ovo govori, da se je radilo o velikim stvarima, koje su duboko zadirale kako na vjersko-crkvenom, tako i na kulturnom i političkom polju.

Treba posebno odmah naglasiti, da je rad i značenje Ćirila (prvotno mu je ime bilo Konstantin) i Metoda medju Slavenima u prvome redu vjerske naravi. Oni su medju Slavene u Moravsku i Slovačku došli kao vjerovjesnici, misionari. Moravski knez Rastislav je doduše imao očito pred očima i državno-političke razloge, kad je misionare zatražio baš kod bizantskog cara. Htio je postati što neovisnijim od svojih franačkih njemačkih susjeda. Politički su razlozi sigurno i u Bizantu igrali važnu ulogu, kad su molbi Rastislavovoj spremno udovoljili. No iz svega, što znamo o životu i djelovanju braće Ćirila i Metoda, koje je bizantski car Mihajlo III. kao misionare u Moravsku poslao, proizlazi, da se radi o ljudima uzorna kršćanskog života, koji su vlastitim primjerom i apostolskim nesebičnim i požrtvovnim radom propovijedali i utvrđivali kršćansku nauku medju Slavenima. Oni su kod Slavena zato već zarana bili štovani kao sveci, a papa Lav XIII. je enciklikom "Grande munus" od 30. rujna 1880. to štovanje učinio obvezatnim za cijelu Katoličku crkvu. Apostolskim pismom "Magnifici eventus" od 11. svibnja o. g., posvećenim ćirilo-metodskom jubileju, papa Ivan XXIII. je "očinski i ljubazno" pozvao biskupe slavenskih naroda, da se sa svojim svećenstvom i vjernicima dostojno sjete života, kreposti, putovanja, pothvata, muka i kušnja,

koje su Ćiril i Metod morali podnijeti, kako bi slavenske narode doveli Kristu i k što potpunijoj uljudjenosti i kulturi. Nema dakle nikakve sumnje, da je rad svete Braće potekao iz najčistijih pobuda, iz odanosti, oduševljenja i ljubavi prema Kristovu nauku i ljudskim dušama.

Ćiril i Metod nisu bili prvi, koji su širili kršćanstvo medju slavenskim narodima. I medju Ćesima i Slovacima, i medju Slovenima, i medju Hrvatima bilo je kršćanstvo poznato i prošireno i prije dolaska Ćirila i Metoda u Veliku Moravsku i Panoniju. Oni su medjutim tu nauku približili narodu kao nitko do tada, jer su u propovijedanju i u bogoslužju govorili jezikom, koji je sav narod razumio. Podrijetlom doduše Grci, ali iz Soluna, kojemu je sva okolica bila slavenska, Ćiril i Metod su već od svojega djetinjstva naučili jezik ondješnjih Slavena, a kasnije su očito smatrali svojom životnom zadaćom da šire kršćanstvo medju Slavenima, u prvome redu medju susjednim Bugarima. Zato su se i spremali pripravljajući liturgijske tekstove i prijevod sv. Pisma na jezik dotičnih Slavena, koji jezik danas zovemo starocrkvenoslavenskim ili starobugarskim, odnosno kratko staroslavenskim. S ovim u vezi trebalo je pronaći i pismo, na kojem bi se ovaj jezik pisao, jer grčki i latinski alfabet nije imao znakova, da bi izrazio više posebnih slavenskih glasova. Ni u ovo pitanje, o kojem postoje zbog nedostatka izvora različita mnijenja, ne možemo ovdje ulaziti. Najproširenije je mnijenje, da je Ćiril u tu svrhu sastavio glagoljsko pismo. U tom pismu su sačuvani najstariji prijevodi sv. Pisma i bogoslužnih knjiga na staroslavenski jezik. Ovaj rad sv. Braće postao je zatim temeljem, na kojem je izrasla pismenost i književnost većine slavenskih naroda. Zato su Ćiril i Metod ne samo vjervjesnici, nego i učitelji i osnivači slavenskih književnosti.

U spomenutom apostolskom pismu nedavno preminulog pape Ivana XXIII. navode se medju slavenskim narodima, koje je Metod kao panonski i velikomoravski nadbiskup i ujedno papinski legat osobno na svojim apostolskim putovanjima u kršćanskoj vjeri poučavao, takodjer Hrvati. Poznato je, da se je izmedju svih Slavena upravo kod Hrvata glagoljsko pismo najdublje ukorjenilo i ostalo u nekim krajevima do najnovijeg vremena ne samo u crkvenoj upotrebi, nego i u svjetovnoj. Tragovi t. zv. liturgije sv. Petra u najstarijim hrvatskim glagoljskim misali-

ma pokazuju, da su Hrvati već u početku došli u doticaj s djelovanjem Ćirila i Metoda. Samo u nekim hrvatskim biskupijama (u Istri, zatim u biskupijama senjsko-modruškoj i krčkoj te u nekim dalmatinskim biskupijama) sačuvala se je na području zapadnoga rimskog obreda do dana današnjega baština sv. Braće, t. j. upotreba staroslavenskog jezika u bogoslužju. Pri tome valja istaknuti, da taj jezik nije neka muzejska uspomena, nego da je on uvijek bio uspješno sredstvo u vjerskom životu, a uza nj je onda već pred više stoljeća prodro i živi narodni jezik u upotrebu u evandjelistaru i ritualu. Osim toga treba posebno naglasiti, da su t. zv. hrvatski glagoljaši uvijek ostali vjerni crkvenom jedinstvu i njegovoj vidljivoj glavi, rimskome papi. Time su takodjer ostali vjerni i duhu svete solunske Braće, koji duh je u prvome redu duh jedinstva i univerzalnosti Crkve u savezu sa Sv. Stolicom, uza sve raznolikosti jezika i običaja.

Djelovanje Ćirila i Metoda je i za hrvatsku književnost i hrvatski kulturni razvoj uopće od osnovnog značenja. Novija istraživanja su pokazala, da je hrvatska glagoljska književnost, koja se zasniva na staroslavenskoj crkvenoj književnosti, izvorom cijele kasnije hrvatske pismenosti, bila ona pisana glagoljicom, bosančicom ili latinicom.

Konačno treba istaći i narodno-obrambenu ulogu staroslavenskog bogoslužja kod Hrvata. Nije tek slučaj, da se je to bogoslužje očuvalo baš u zapadnoj Hrvatskoj, gdje su se romanske skupine najdulje održale, i gdje su talijanski šovinisti u više navrata kušali otudjiti i otrgnuti dijelove hrvatskoga narodnog područja od ostale Hrvatske. Pri tome im je staroslavensko bogoslužje bilo velik trn u oku, pa su na razne načine nastojali, kako bi ga onemogućili i uništili. Zahvaljujući svijesti i žilavosti hrvatskih glagoljaša i vjernoga hrvatskog puka, ono se je unatoč svim nedaćama održalo, iako u skućenom opsegu, a ponegdje je i opet oživjelo, gdje je zbog nepogoda vremena bilo utrnulo.

Kao kršćani i Hrvati imamo dovoljno razloga da uzdržimo uvijek živu zahvalnu uspomenu na sv. braću Ćirila i Metoda, a da pri tom ne upadamo u nastranosti i nestvarnosti političke naravi, kojih je nažalost i među Hrvatima bilo, i koje su zlorabile i iskrivljivale djelo i duh svete solunske Braće, a time štatile i pravim interesima hrvatskog naroda.

Dr. Ivan Vitezić

PROBLEMI NAŠIH KULTURNIH I NARODNIH VODJEV

U prošlom broju Glasa bavili smo se s problemima našega književničkoga narastaja. Ovdje gledamo jedno još teže pitanje našega narodnoga i kulturnoga života: pitanje naših narodnih i kulturnih vodjev-pokretačev.

Dobro nam je poznato, kako teško se izbiraju predsjednici, potpredsjednici, tajnici, odbornici naša, naši generalni sjednica, bilo kod Kulturnoga društva u Gradišću ili u Beču, ili kod Akademskoga kluba, kod Štamparskoga društva i t.d. Hrvatsko kulturno društvo pokušalo je naša zadnjoj generalnoj sjednici naša način obajti ovu poteškocu, da odsle hoće samo svako treće ljeto držati izbor predsjednika i odbora. Ja nisam previše oduševljen za ovo rješenje, jer se bojim, da će se u budućnosti još teže tko najti, ki bi naša se zeo službu predsjednikavsada već ne za jedno, nego za tri ljeta.

Kakovi uzroci su krivi tomu, da se tako teško najdu za naša društva predsjednici i kad se konačno jedan najde, onda se ili on ne more osloboditi ove službe, ili se njega ne more osloboditi dotično društvo. A takova silom-kandidatura i silom-predsjedništvo već u sebi nosi klicu neplodnoga djelovanja, stagniranja društvenoga života.

Jedan uzrok leži u tom, da malo ljudi ima prirodjeno raspoloženje, da djeluje u javnosti i za javnost kao političar, kao narodni ili kulturni pokretač. Kao da bi danas ne samo kod našega naroda, nego uopće još jače pomanjkalo ovakovo raspoloženje. O tom se tužu i sve političke stranke. Današnji mladi ljudi najvolju se najzad potegnuti u svoju individualnu privatnu sferu. Još i onda, ako si najdu svoga prijatelja, odnosno bračnog druga ili bračnu družicu, ove male zajednice, zapravo morali bi kazati dvojice, živu samo za se kao nomadi. A u pozadini stoji manjkane odgovornosti za veće i opširnije društvo zadace. To ide tako daleko, da mnogi bračni drugi ni za obitelj nimaju pravoga smisla i odgovornosti pak zato volju, da uopće nimaju dice. Neki sociolog pogodio je dobro ov tip ljudi, kad je rekao, to su "nomadi" našega vijeka. Tipična pojava za ov novi tip su bezbrojni Camping-trgi, gdje oni životaru u amorfnoj masi bez svake osobite obaveze i odgovornosti.

Ali i uz ov nezdravi razvitak današnjega društvojnoga života mora se priznati, da su oduvijek u svakom društvu samo pojedini rodjeni za vodstvo, za peljanje, za prvobitnu službu javnosti. Veći dio ljudi volio je svagdar pobignuti u privatnu sferu pod geslom: "Ti daj meni mira, a ja ću tebe ostaviti u miru!"

Je pak jedno manje jato ljudi, ki su rodjeni za političare, rodjeni za javnost. Oni su tek onda srični, kad je njihovo ime općenito poznato, kad se o nji govori ili još i piše u novinama. Već u svakoj maloj općini najdemo ovakove tipove, ki se osjećaju rodjeni za načelnika, rodjeni zato, da u kom-tom društvu igraju vodeću ulogu. To zna biti kod mnogih još i strast, ka zna potkopati karakter. Ako naime ovi "muži javnosti" pod svu silu kažu igrati peljajucu ulogu, onda oni lako minjaju svoje osviđćenje, ako se minja javna oblast. Tim zgubljuju on idealizam, ki je bez dvojbe neophodno potriban temelj za svakoga peljača, a naročito za naše narodne pokretače.

Ovakovi za javnost "rodjeni ljudi" znadu u sebi razvijati različne slabosti, pred svim oholiju. Oni brzo dođu do toga osviđćenja, da bez njih ništa ne ide, bez njih se uopće ne more dalje

kretati svit. Dvostruka je katastrofa, ako tim "rodjenim ljudem javnosti" zapravo manjkaju i svi talenti, ki su potribni u svakoj vodećoj službi.

Uzmimo malo na oko one kriposti, vlastitosti, sposobnosti, ke mora imati svaki peljač, svaki šef, ke bi dakle morali imati i naši budući narodni pokretači.

Gaston Courtois u svojoj knjigi "L'Art d'être chef" (u nimeškom prijevodu "Von der Kunst, Chef zu sein") nabroji slijedeće potribne vlastitosti ili kriposti: 1. Osvidochenje poslanstva. 2. Smisao za autoritet. 3. Duh odluke i inicijative. 4. Duh discipline. 5. Snaga ostvarenja. 6. Mir i samosv. danje. 7. Smisao za stvarnost. 8. Temeljito poznavanje stvarnosti (Sachkenntnis). 9. Duh mudroga predvidjanja. 10. Poznavanje ljudi. 11. Duh dobre volje prema drugim. 12. Dobrota srca. 13. Poštovanje časti človičje osobe. 14. Smisao za pravičnost. 15. Čvrstoca ili postojanost. 16. Uzor biti za druge. 17. Poniznost.

Zatim još nabroji slijedeće sposobnosti: 1. Sposobnost odgojivati; 2. organizirati; 3. zapovidati; 4. kontrolirati; 5. korigirati; 6. kaštigati; 6. suprotnosti izjednačiti; 7. pohvaliti i nadogradjivati; 8. suradnike najti i 9. sposobnost oko sebe stvoriti pravi društveni život.

K svakoj od ovih kriposti i sposobnosti postavi Courtois različna načela. Sve ovo moglo bi svakoga človika oštrije savijesti odvracati od toga, da se uopće zanima za kakovu vodeću službu. Jer tko bi mogao o sebi kazati, da posidje sve ove kriposti i sposobnosti? Sve ni ne more svaki imati u punoj mjeri. Ali najvecim dijelom je more i mora imati barem u klici svaki, ki je pozvan na vodeću službu.

Glejmo ove vlastitosti i sposobnosti malo sistematičnije, da dobenemo laglje pregled o nji. Neke se tiču u prvom redu razuma. Ovako smisao za stvarnost, poznavanje stvarnosti, poznavanje ljudi, mudro predvidjanje, sposobnost organiziranja, kontroliranja ili sposobnost prave suradnike najti. Ove su sposobnosti dijelom prirodjene, dijelom se đadu razvijati.

Druge opet u vezi stoju s voljom, naročito: odluka i inicijativa, snaga ostvarenja, čvrstoca ili postojanost, disciplina i unutarnja harmonija, dobra volja, dobro srce. Ovdje prelazimo vec u onakove kriposti i sposobnosti, ke se tiču cijele človičje osobe: odgojiteljska sposobnost, osjećaj poslanstva, smisao za autoritet i za čast človičje osobe ili sposobnost oko sebe stvoriti društveni život.

Iz ove sada već malo rasporedjene šume vlastitosti i sposobnosti htili bi još osebno istaknuti najvažnije: narodni pokretač mora biti pravi idealista, ki osjeca poslanstvo i poziv za službu naroda. Pri tom on ne očekuje ni place ni hvale. On ne gleda krivim okom druge, ako oni uz možda manje zasluge postignu više časti u narodnoj "hierarhiji". Narodni pokretač mora poznavati stvarnost i ljude, t. j. da ni ne obeća, ni ne potribuje, ni ne očekuje ono, ča nije moguće. On mora znat pridobiti sposobne suradnike, a ne možda ljubomorno kraj izgristi svakoga, ki bi se zanimao za isti posao. On mora imati dinamičku snagu za odluku, za inicijativu, a ne znamda po prvom neuspjehu pobignuti u nehajno zimsko spavanje, nego čvrsto i ustrajno, bez kompromisa i klonulosti žilavo dalje raditi za narod.

Sigurno se ov idealni pretkip ne da lako dostignuti u svakom pogledu. Ali čim jače se naši narodni vodje trsu za ovim idealom tim vecu korist ce imati od njih naš narod.

A. B.

M A R T I N M E R Š I Ć S T A R J I

Naš veliki pokretač kulturnoga napretka i narodne svijesti
(Iz članka Martina Meršića ml. i po bilješka Ignaca Horvata.)

Ljetos se spunjuje 20 ljet, da je prestalo tucati plemenito srce Martina Meršića st., ki je svojom velikom nadarenošću i znanošću kroz polstoljeca neutrudljivo djelao kot dušobrižnik svojih vjernikov i kot kulturni i narodni zbuditelj, peljač i pokretač gradišćanskoga hrvatskoga naroda. Istom ovo ljetu se spunjuje 40 ljet, da je on organizirao prvo naše skupno celjaško shodišće. Tako velik narodni pokretač, kot je bio Martin Meršić st., rodi se jedva jedamput u stoljecu. Zato se mora i Glas spomenuti iz njega.

Rodjen 1868. u Frakanavi od roditeljev, ki su imali osmero dice, grabi jur kot mali školar, za svakom knjigom, do ke more dojt, da tiši svoju žaju za znanošću. Već kao dite mora pojt služiti na Štajere i na Ugre, da se nauči nimški i ugarski jezik. Tek po teškoj borbi spunu roditelji želju dičaka i dađu jur 13-ljetnoga u sridnje škole, da se uči za duhovnika. Odlično talentirani Martin preskoči 2. razred gimnazije i 3. ljetu bogoslovlja i tako u deset ljeti svrši svoje školovanje.

Po maturi mora se poboriti jednim velikim skušavanjem. Njegov domorodac dr. Franjo Horvath, profesor bogoslovlja i kanonik u Ester-gomu, ponudi mu mogućnost, da ide na bogoslovske studije u Beč, Innsbruck, Freiburg ili Rim. Tako bi i on mogao postati profesorom, kasnije i kanonikom. Ali on voli pojt u Djuru, da bude jednoč duhovni pastir svojega naroda.

Zaredjen 14. juna 1891. za svećenika prikaže 15., na Vidovdan svoju mladu masu. Zatim počne kao kapelan u Raušeru, odakle dojde u Sveticu. Već ovde se bori protiv odnarodjivanja raušerskih i lakindrofskih Hrvatov. Ljeta 1896-1898 probavi kao kapelan na Filležu pod odličnim duhovnikom i Hrvatom Matom Karallom. Od 1898. do 1899. kao kapelan u Velikom Boristofu postavi temelje svoje kasnije popularnosti u ovoj fari. Od 1899. do 1906. je farnik u nimškom selu Štamperku, kad u tom času nije bilo prazne hrvatske fare. Ovde ostavi dibok utisak i spomen uzornoga dušobrižnika i narodnoga peljača, ki svoju hrvatsku narodnost valuje, a tuđu poštuje.

Zatim 33 ljeta, od 1906. do 1939. posluje Martin Meršić st. u Velikom Boristofu. Njegovo djelovanje u ovoj fari je tako u vjerskom, kako i u narodnom i socijalnom pogledu diboko i opširno. On potpuno obnovi svoju vjersku opcinu u pastoralnom i administrativnom pogledu: osnuje mnoga pobožna društva i bratinstva, obnovi sveta mjesta, naime crikvu i groblje, na kom postavi kapelu, u koj su zakopani njegovi roditelji, jedna sestra i on sam. Na temeljito i svestrano djelo osposobu ga uz milost Božju njegovi neobični duhovni dari i sposobnosti. Bio je do posljednjega hipa svojega službovanja dibokouman, neumoran prodikac i skrban duhovni otac svojih vjernikov u svakoj duševnoj i tjelovnoj nevolji. On je bio i velik prijatelj dice i kot ovakov nij htio prepustiti svojim kapelanom ni jedne ure za podučavanje, premda onda duhovniki nisu ništa dostajali za školsko podučavanje vjeronauka. Bio je i mudar svitovatelj svoje općine u svakovrsni posli, bilo u vjerski, bilo u prosvjetni i gospodarstveni. On je branitelj sirotinje, a ne isključi iz svoje ocinske skrbljivosti ni svoje vjernike u tudjini, s kimi je stalno bio u vezi ter im pomagao svojim savjeti.

Farski stan Meršića st. bio je kroz desetljeća žarišće hrvatskoga narodnoga duha. Onda su se radjale i prolitale u svit mnoge velike misli za očuvanje i unapredjivanje hrvatskoga naroda. Onda su se sakupljali i oboružavali narodni djelači i pisatelji na svoj rodoljubni posao. Znajući, kako važnu ulogu imaju u našem narodnom životu Crikva i škola, Martin Meršić je bio neumoran i nepopustljiv u borbi i nastojanju, da ima svaka hrvatska crikva svoga hrvatskoga duhovnika, svako hrvatsko selo svoje narodne učitelje.

1912. zgradi u Velikom Borištofu društveni dom, utemelji čitaonicu i skrbi se za gospodarstveno dobrostanje naroda. Postavi štedionicu, izgradi velik parni malin. Ufao se je, da će pomoćum štedionice i mlina moć po času zgraditi novu i veću crikvu, ali s timi poduzeci nije bilo srice, ar su u onom času, kad su po cijeloj Europi zbog gospodarske krize mnoge banke propale, pretrpila takaj veliku škodu, tako da su se morala likvidirati. - Za njegove kulturne i socijalne zasluge imenovan je 1916. vitezom reda Franje Josipa.

Meršić je neprestano slao iz svoje fare i okolice nadarene školare i školarice u varoške škole, osobito u učiteljske pripravne škole i sjemenišća i skrbio moralno i materijalno za njihovo napredovanje. Na koncu studijev napunio ih je hrvatskim duhom i rodoljubljem i stavljao je u službu naroda. Pod njegovim uplivom postali su mnogi iskorenjeniki i mlačnjaki cijeli Hrvati i gorljivi narodni djelači.

Da je naš slavni pjesnik Mate Miloradić preuzeo uredjivanje kalendara Sv. Familije i počeo pisati pjesmice, more se zahvaliti zbuditelju Martinu Mersicu, ki ga je na to nagovorio, da počne pisati po hrvatsku. Kad Miloradić 1903. zapjeva prvi put po hrvatsku, postane naj-snažnijim narodnim buditeljem, najboljim pjesnikom i najmudrijim narodnim učiteljem. - Po 30 ljeti se pak Meršić st. skrbi, da se Miloradićeve izabrane pjesme izdadu. Ove duhovito razlaže i komentira. Pobudi Hrv. kultu no društvo, da se 1934. Miloradićev rodjenstan označi mramornom spomenpločom i da se 1937. postavi spomenkriž na Miloradićev grob u Kemlji.

Izvan kalendara SVETE FAMILIJE, za koga je pridobio Miloradića kao urednika, utemeljio je Martin Meršić st. i Kalendar SV. MIHOVILA, ki pod uredništvom Martina Borenića izlazi od 1927. do 1930.

U našem kulturnom životu znači ljetu 1910. važnu novu postaju. Ovo ljetu stvori Meršićev neumorni duh naš prvi tajednik, "NAŠE NOVINE", ke su ishadjale na 8 strani. Med njegovimi pisatelji najdemo u prvom redu utemeljitelja samoga. Jedva prestanu "Naše Novine u Madjarskoj, još isto ljetu stvori Meršić st. za nas Hrvate u Austriji "KRŠĆANSKE HRVATSKE NOVINE". On im pruži materijalnu bazu za izlazenje, a kad po nehaju političkih okolnosti s 4. brojem prestanu, plati zadnji broj iz svojega. Još isto ljetu, 1922. osnuju se po rastanacenju s njim "HRVATSKE NOVINE", oko kih se on mnogo trudi kao pisatelj, kritičar i savjetnik. 1923. organizira po cijelom Gradišću "Hrvatske katoličanske dane", kih odziv je bio ogroman i trajan. Kasnije isposluje kod Volksbunda, da i Hrvati dostanu glasilo u dvomisečniku "KATOLIČANSKI LJUDSKI SA-VEZ", komu ostane najmarljiviji suradnik i smirodavač.

1923. počne organizirati naša skupna shodišća u Celje, kade se sastanu Hrvati iz svih četirih krajev od obadvih stran madjarsko-austrijske granice. Ova shodišća, kih peljač je on do 1939., ujedno značu velike skupne vjerske i narodne manifestacije. Od ovih bila je najznačajnija ona jubilejska u ljetu 1933.

1929. se kot veliki prijatelj dice pobrine i za vjerske i narodne potriboce naše mladine i stvori po obladanju mnogih teškoć "MALE CRIKVENE I ŠKOLSKE NOVINE". On je opet, ki najde listu materijalnu

podlogu, urednika, tiskaru i sve potriebno. On je njegov najgorljiviji širitelj i suradnik, dok 1939. na prepovid nacionalsocijalističke oblasti ne prestane. - Upliv ovih malih novinica bio je kod naše školske mladine velik i mnogostran.

Po mnogi neprilika uspije Meršiću st., dav pomoćum Biričeve fundacije izgradi novi farof za filijalku Mali Borištof 1935. Za tri ljeti kasnije dostanu Maloboristofci jur vlašćega farnika.

Jur 1920. ljeta sastavi Martin Meršić st. pravila za jedno kulturno društvo svih Hrvatov, ki živu u zapadnoj Madjarskoj. Ali priključenje najvećega dijela Hrvatov k Austriji odgodi ov veliki plan i stoprv se 1929. oštvari, kada se u Vulkaproderštofu osnuje HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO u Gradišću i to u glavnom na temelju Meršićevih pravil. Meršić st. sam se skromno povuče najzad i pusti mladje u odbor i prepostavnost društva. On ipak dili peljačem svoje misli i savjete, hvali ili kuda njihovo djelovanje i tako se djelo Kulturnoga društva razvija pod njegovim mocnim uplivom. 1933. opet on upozori narod na njegov 400-ljetni jubilej i udili mnogo krasnih idejev, kako da se ta jubilej vridno proslavi.

Najgorućija želja dušobrižnika Meršića st. je bila, da priskrbi Hrvatom u Beču posebnoga vlašćega duhovnika, ki je u jednoj crikvi skupaspravlja, njim nahrvatskom materinskom jeziku prodičuje, nje čuva od vjerske i cudoredne pogibeli i u nji uzdržava narodnu svijest. Po mnogoljetnom trudjenju mu se stoprv 1934. u goda, da se g. spiritual Ivan Herczeg imenuje hrvatskim duhovnikom bečanskih Hrvatov i da preuzme njihovu pastoraciju. Znajuci, da hrvatska crikva sama ne more udovoljiti svim potrebam Hrvatov u Beču, probudi njihove peljače, da se organizira u Beču posebno Hrvatsko kulturno društvo, ko priredjuje sastanke bečanskih Hrvatov i uspješno djela, da se naši Hrvati u Beču u nimsćkom oceanu ne odnarodjivaju.

Uz svoje dalekosežno, ogromno organizatorno djelovanje je Martin Meršić st. uvijek dospivao na to, da piše u sve naše novine, časopise i kalendare. Pak je prevodio i siliju kazališnih igar za dicu i za odraslu mladinu, prevodio ili sam napisao i složio pravilnom metrikom mnoge svitske i crikvene jačke, ke se jaču u crikva i izvan crikve pri zabava, a da skoro nigdo ne zna, da su te jačke od njega. On je kako u svojem javnom djelovanju, tako i u pisanju svestrans, temeljit, duhovit i popularan. On piše jednako lipo i lako za dicu kot i za velike, ozbiljno i saljivo, znanstvene članke i popularna razlaganja, kritike i ocjene. Njegov jezik je neobično izraziv, bogat i plastičan, a nad sve hrvatski.

Po 48-ljetnom neutrudljivom i neprekidnom djelovanju stupi Martin Meršić st. 1. jan. 1940. još u punoci svojih duhovnih moći u mirovinu. Ali i u mirovini ostaje on neumoran djelač za Crikvu i narod. Svoj mirovinski stan pretvori u djelaonicu, u koj dalje kuje i snuje nove ideje. A njegove riči su dalje slusali Hrvati, prosti i učeni kot riči oca naroda.

Moramo još spomenuti, da je Martin Meršić st. u zadnji ljeti kot farnik svaki mili dan prodikovao. Bio je i u starosti pun mladenačkoga žara i duhovitosti; i onda si je kupovao i štao najnovije knjige, bio upućen u svakoj novosti modernoga svita. Ako se je njegov život u 75. ljetu starosti i ugasio, ali njegov veliki duh dalje živi med nami gradišćanskimi Hrvatima.

MARTIN MERŠIĆ STARIJI U PJESMAMA MILORADIĆA

Naša literatura i naš kulturni život se dosljedno ističe samo jednom krijeposcu, a ta je, ne dovoljno poznavanje naših kulturnih radnika. Mi poznavamo manje više imena onih koji su neumorno radili na kulturnom razvitku i održavanju hrvatskoga jezika, ali time je većina iscrpla svoje znanje do dna. Odakle ova losa crta naše književnosti i kulturnog života tesko bi bilo danas kazati. Čak ni činjenica, da ni kod drugih omladina slučaj nije drugčiji nas nipošto tjesiti ne može. Žalosno je u svemu samo to, što očito znamo, da se ovim nedostatkom ispusti onaj važan psihološki poučni momenat (no ne samo iz nastave), kada se učeniku predstave kulturni radnici svoje krvi u njihovim velicinama kao uzor i primjer, kao Ideal, odakle mlađa duša inicijative crpati može, kamo se mlada duša povraćati može, kao zedni na studen izvornik, da okrijepi zedu.

Da bi objektivno i nestranački svatiti mogli karakter i osobu jednog čovjeka, potrebno je da više mnijenja i nazora procjenimo i tako pokušamo stvoriti pravu sliku dotičnog čovjeka. Ja, ovom malom studijom pokušavam isto s jedne strane osvijetliti Miloradićevo mišljenje o svome rođaku i duhovnome bratu Martinu Mersiću starijemu.

Mislim da sam u pravu ako izjavim da je M. Meršić stariji jedna najveća ličnost među našim kulturnim radnicima. Nije pretjerano, ako kažemo, da je bio on pravi revolucionarac, koji je uveo novi duh i život u našu skromnu literaturu i naš kulturni život. Da navedem samo iz njegovog dinamičnog i mnogostranog djelovanja osnivanje "Naših Novina" pa "Kalendar sv. Familije", H.K.D., citanica u V. Boristofu, pa socijalni razvitak, kojeg je on uveo osnivanjem stredionica u Gradiscu. To je samo nekoliko važnih čina, a uz to ni spomenuo nisam, da je on bio taj čovjek, koji je Miloradiću metnuo "žieg va uho" pisati hrvatske pjesme. Sa ovim činom je on izvor, koji je Hrvatima Gradisca dao pjesnika, koji se i s najuglednijim pjesnicima hrvatskog preporoda mjeriti može. Čim više upoznavam razvitak naše kulture, to mi se više čini, da je M. Meršić st. onaj "carobni ključ", kojim se odgonetnuti može caroliju razvitka naše narodne kulture početkom ovog stoljeća. On je uvidio, što treba narod Gradisca, pa je zato i uložio svu svoju silu da unese u spavacu nejakost i trulost neki mali pokret. Danas mi se čini, da je njegovo djelovanje dalo gradiscanskoj literaturi "zlatu doba." Ili je bio to samo zakasnjeli vjetrić hrvatskog Preporoda? On sam je proglasio Miloradića za Gaja Gradisca, no zapravo je on bio naš Gaj, zacetnik našeg preporoda.

M. Meršić je bio osamnaest godina mlađi od Miloradića, pa ipak to nije smetalo nista u razvitku prijateljstva između njih, koje prijateljstvo zapravo nema primjera u našem kulturnom razvitku. Uz to što su bili rođaci, vezala ih i njihova služba, no najviše čudoredna naklonost jednog prema drugome. M. Meršić st. je bio jedini čovjek - ma da mlađi - u koga je Miloradić imao apsolutno povjerenje, kome je on od srca božao. Oni su isli rame uz rame, Miloradić u književnosti a M. Meršić st. u organizaciji i poboljšanju kulturnih i socijalnih prilika u Gradiscu.

Uopće možemo kazati, intimna prijateljstva kulturnih vodja (Miloradića, M. Meršića st., Blaževića, Muskovića, Prikosovića i dr.) omogućila su početkom ovog stoljeća onaj nagli razvitak našeg kulturnog života, iz kojeg kruga najviše isticati možemo prijateljstvo Miloradića i Mersića st.

Miloradić, inače rigorozan, nepopustljiv i neugibljiv ni pred višim vlastima, ugne svoju glavu na rijeci - skoro bismo mogli reci na zapovijed - mlađeg Mersića, koji mu pisa: "pišite" i

"Vi morate." Miloradić, sijedom glavom u svojoj 53. godini, uzme pero u ruke, sjedne na Pegaza da iskrese iskru, koja ogrija mrzle duše. Od tih dana nije popustio on ni jednu Mrtinju da ne posveti koju pjesmu M. Mersicu st. u čast. Do tada se oni gusto dopisivali, mađarski i hrvatski. Miloradić ga u svojim pismima naziva: Fetsztelen-do Plebanos uram es Kedves Rokon! (1907), Carissime (1915), Predragi Gosp. moj dragi Pretelj! (1920), Dragi moj pretelj Mrtinko! (1921), Dragi gospodine braće (1927), i slično. Iz sviju ovih redova vidimo duboku ljubav i postivanje, koja ih vezala. Nazalost moralo se više pisama izgubiti, a isto tako i pjesama. Sacuvale se samo pjesme: "Posvetnica Martinu Merscu" 1923 i "Martin Mersic sreberni masnik 1891-1916" u Zibranim Jackama. U rukopisu, na god (Mrtinju) 1910, 1916, 1923, 1924 dvije, 1925, 1926 ljeto sacuvanih pjesama kod Msgr. M. Mersica ml. i jedna pjesma u ciklu "Carmen Saeculare" i to "Os i kolo", koji ciklus je spasio od propasti direktor pajngertske osnovne škole, g. Antun Biricz. Ukupno deset pjesama se ocuvalo, koje je Miloradić posvetio svome rođjaku M. Mersicu st.

Ujedno ga Miloradić ocjenio najbolje i najszazetije u pjesmi "Riepcu na 1924, gdje ga usporedio sa bujnom rijekom, koja tece kroz Gradisce, medju brezuljcima, kroz široko polje, i tjera svojom snagom mline, nosi kamenje, sljun i padajuci, roneci i sumeci trazi otpor da ga obori, kamen da ga ispljosni, kolo da je potjera, zlijepe da je prekida. Miloradić je personificirao ovu neumornu, neprestanu vodenu snagu, i prenosio sve najljepse attribute ovog personificiranja na Mersica st. Kako ugledni i shvatljivi su redovi:

Riva-rova, nikad ne pocine....
Naprezimo si ga podmasine!
Goni, vlaci i obraca,
A ne pita kadi mu je placa....

Još bliže ga predstavio u pjesmi "Os i kolo", gdje se Miloradić još jasnije izrazio:

Brat Mrtin je naš kuhač,
Kvaši-misi nam kolac,
Zmislja plane velik voz,
A kod motor kriće os.

Jednostavno je Miloradić predočio neiscrpljivu snagu pokretača i doviknuo Hrvatima, učnim glavama, školnicima i svećenicima: "Vezte kolo za tu os!" da zajedničkom snagom pokrenu kulturni život. Miloradić je bio dogmaticar, kompromisa nije poznavao, pa zato i njegovi ostri redovi, koji nam daju mudar savjet, koji nam i danas mnogo kaže: Znaete da je sloga moć!

Vucte kola iz teskoć!
Vsi za oje, ne najzad...
Proklet, ki si renegat!

Kod Miloradića nema pardona, nema oportunitizma i altruističkog morala. On je jasno vidio, kamo vodi nasa rastrkanost, pa je u M. Mersicu st. vidio onu sakupljačku silu, koja će, kao dobra majka, pod svojim krilima sakupiti svoju djecu. Miloradić je i u ovim posveticama iznio svoju filozofiju, koja je vjerojatno davala i Mersicu st. podršku zivota; da nad svim materijalnim dobrima stoji prava duhovna vrijednost. Ova filozofija je nekim bila "slatka" i "krotka", no nekim opet "slana"; "zuka i kod tuca "jederna". Pa od sebe razumljivo, da je i M. Mersic st., kao i Miloradić imao neprijatelja, koji su ga napadali i prouzrokovali mnogo tuge. No Miloradić je uvijek uz njega stajao sa svom svojom ljudskom velicinom, i bolno uzdisao "zac smo slipi, zac smo fuli" da ne možemo upoznati svagda pravi put istine. Isto tako je Miloradić zvizdao po svakome koji se dotaknuo Mersica st., kako to vidimo iz pjesama leta 1916, 1924 i

1926, među kojima je najoštrijā ona iz godine 1926 pod naslovom "Jok".

Dok je Miloradić velik pesimista, bio je Meršić st. neiscrpiv optimista, kojeg ni najveći porazi oboriti nisu mogli i koji je skoro fanaticno vjеровao u dobru volju čovjeka. Iz Miloradicevih pjesama izlazi Meršić st. kao čovjek koji na svakom koraku usporedjiva svoje djelo sa evanđjeljem, sa riječju božjom. Ovu veliku misao, koja se i zadatkom života može smatrati, je Miloradić ulio u sledeće redove:

Das od plašća kus po kus,
Napunjuješ vsim obrus

i nešto dalje:

Kad va meni pukne jad
Ter zapsujem cuki smrād
Ti štrpljeno prigneš vrat,
Nudiš lice i hrbat.

Miloradić ga usporedio i sa Pelikanom, koji svojom krvlju hrani svoju celjad, ne gledajući na to, da bi i sam mogao stradati. Miloradić je baš njegovu skromnost i krotkost i velik dar aktivnosti htio nama plastično prikazati.

Najdirljivije je Miloradić ipak u dva soneta progovorio, pisana 1923 godine, što kažu nama ove pjesme?

Prva "Posvetnica" kaže tihu hvalu prijatelju Meršiću, što je sakupio i "naklao na kola" (kako on kaže) njegove pjesme, da je pošalje u narod. U skromnim riječima je izražena hvala onome čovjeku, čija zasluga je bila izdanje pjesama Miloradica. Već sa ovim činom je zaslužio Meršić st. da ulazi u kulturnu povjest Gradiscanskih Hrvata.

Drugi sonet je ono divno i tiho titranje toplog plamena u srcu Miloradica, koji plamen ih spajao u jedno srce, u istu volju, koji plamen je uzgao sam Meršić st. u tuđoj duši da svjedoči o njemu. To je bio zar toplih usijanjanja, koji je sjao najjasnijim žarom u duhovnoj pustinji početkom ovog stoljeca. Pucketanje ovog potajnog zara stize do naših srca u redovima:

Mislim na Te, a to me raskrisi,
Tvoji čini, govori i spisi,
Ter Ti božam: Mrtine, vrli si.

Oni su bili otvoreni i neposredni jedan drugome. Miloradić ga uklopio u svoje srce i molio - kako on sam u pjesmama priznaje - kao duhovnik i kao čovjek za ovog velikana našeg kulturnog života.

Miloradić je znao biti i veoma saljiv prema svome rođjaku, čak i u najtežim časovima. On sam je u jednom pismu objasnjavao ovu činjenicu rečenicom, da hoće olaksavati tugu njemu i sebi, pa čak i našim Hrvatima. Njegove sale proizlaze iz općeljudskog potreba: veseliti se, iz jasnoće onog promatranja, koje kaže, tuga i smijeh jesu organična cjelina života. Kako bliski jesu oni redovi nama, koje Miloradić počinje:

Nit po kolonazi, nit po starom sali
Ne smrdi ca ste mi k Matevi pisali;

ili još usavršenija, sasvim kratka i dirljiva "sonetka" ljeta 1925:
Bratu Mrtinu
putniku

i

čudno skrbljivoj i trudljivoj

Marthi

sonetka na god leta 1925.

Pise ju

Karljiva Teta Kate

iz

Hrvatske Kiemlje.

Sve je to šaljivo, i forma i sadržaj, a uz to puno zdravog razuma i životne snage. Što više čitam ovu pjesmicu, tim me više obaja caroban krug, ritma i smijuckavi ton čitave "sonetke".

Miloradić je predstavio nama Mersića st. kao aristokrata u duhu, kao čovjeka, koji svakome nama služiti može uzorom. Mersić st. je bio prvi težak na "laptu bozjem" pa i na "laptu" naše narodne kulture. I da karakterizirajućim stihovima svrsim:

Vsim vse bit željil si,
Kot je naše zvanje,
Sijal sime Bozjc,
Da si svaki žanje.

Nikola Benčić

Mate Miloradić:

O S I K O L O

(Iz "Carmen saeculare" t. j. Spominki)

Brat Martin je naš kuhač +)
Kvaši-misi nam kolač,
Zmišljaj plane, velik voz,
A kot motor kriće os.

Glave učne, školnik, pop!
Znate vec neg tribit zob!
Vezte kolo za tu os!
Čin postani plan i voz!

Čemu pitat: gdo i ča?
Gdo je nigdor, ča je - ča!
Naše ime, slava, glas,
Ča je? mumpic kot Parnas!

Znate da je Sloga moć!
Vucte kola iz teškoć!
Vsi za oje, ne najzad...,
Proklet, ki si renegat!

Ča va žitku kaniš steć?
Kuš slanine ti je vec?
Vec želudac? Vec trbuh?
Neg razvit i zvišen duh?

"Gaudeamus igitur..."
Grabi kunce iz presur!
Neka ti počupa črip
Duha, srce, Božji kip!

Ki je pravi školnik, pop,
Tomu nij va glavi drob,
Tomu nij va mošnji Bog,
Ni mu Bog va bačvi sok!

Ada skupa vsi va krug!
Razglašujte lip nauk,
Sladak, krotak, žukak, slan,
A kot tuča jederan!

+) Brat Martin je Martin Mersić st.

IZ MOJE BILJEŽNICE

A ti, tužni družbe, koji se cijelog života niži mogao odreći Krista, niti ćeš se ga moći odreći, snadji se u ovoj gužvi pojmova. Ori njivu, koja je puna drača i gnjilih jaja.

5.5.1963.

Tko želi da bude jači od prevare i da prevaru oko sebe svlada, taj se prije svega mora boriti sa svojim vlastitim demonima, da ih potisne i da barem djelomično uspostavi harmoniju u svojoj duši. A to može jedino unutarnjom molitvom, promatranjem, razgovorom s "rištom i njegovim mučenicima. Biranje svakog drugog sredstva da se uništi prevara oko sebe, to jest služiti se prevarom, da bi se uništila prevara, ne stvara mir, a doticni, koji tako postupa, bit će varan, dok onaj, koji bira molitvu kao oružje protiv prevare, ne će biti više varan, pa makar ga svi od reda očevidno varali. Molitva daje čovjeku onu tajanstvenu snagu, koja se zove milost. Ta snaga čini čovjeka duhovno superiornim prema svim gadostima, prevarama, slabostima, prošlim, sadašnjim i budućim. Prema svim onima, koji u svojim grudima imaju dosta mjesta za laž.

23.5.1963.

...Osim toga, ne preostaje mi drugo, nego da se poslužim logikom razuma. I treba stajati nad stvarima...

Pomoć treba tražiti kod razumnih ljudi. Na pr. kod rimskog cara Marka Aurela. Njega kombinirati s našom kršćanskom savješću i učenjem. Čovjek mora biti u stanju da svoj stav i uvjerenje bez straha tumaci. I mora ga tumaciti. I čovjek mora imati karakter...

Čovjek je u stanju poeziju shvatiti i citati tek onda, tek u onim momentima, kad intezivno proživljava svijet i svoju vlastitu laž, zatim pravdu odnosno nepravdu, svoju sudbinu, mržnju, ljubav, očaj, neispunjenost, duhovnu prazninu i puno otrcanih mjesta...

12.6.1963.

Borit ću se protiv svojih demona, ali i protiv previjane laži oko mene. Na kršćanski način, kako su se borili veliki katolici-laici i sveci. Ja bez borbe ne mogu živjeti, pa ni onda, kad bih to htio. Prevariti me ne će ni onda, kad je njihova prevara očigledna i jasna. Borit ću se tvrdo i žilavo. I ne ću dozvoliti, da mi babski jezici i babske slabosti glavu zamagle.

Ja se, konacno, svaki dan uvjerim, da bez Boga ne mogu i da bih, kad bih se proglasio ateistom, opet svršio u metafizici. I čemu da još čekam? Govoriti, govoriti treba! Nastaviti, gdje si već započeo! Živjeti bez Boga bilo bi zapravo slasno. Ali to nije moguće. Bio bih lazač, kad bih rekao, da sam ateista. To sam već jednom, davno tome, u skoli rekao. To je bila laž i pravljenje vaznim.

Bog je u jednom čovjeku najprisutniji onda, kad se u njemu konfrontira metafizika i materijalizam. Takvi ljudi trebaju puno božje milosti.

13.6.1963.

Razum je često puta laž. A ljudi se s njime ipak ne služe za to da varaju bližnje, već zato da bi s njima mogli u miru komunicirati. Ali ljudi su često u ime razuma izdajnici svojih vlastitih uvjerenja. To je moj najintimniji problem.

Uveče sam bi na terasi Viške kuće (Hochhaus), prvi put u životu. Dok sam mirno sjedio i, pušeci fajfu, slušao besjedu žene, na papi-riću sam zabilježio:

Ovdje se ne umre,
ovdje na vrhu proširi se perspektiva
i čovjek ne padne u napast
bjesomučne reakcije
da sa sakama brutalno obračuna.
Bog je ovdje blizi čovjeku,

i ovdje se vraća svijest ljubavi.
Alpinisti moraju biti vrlo sta-
loženi ljudi,
a ja sam kroz sve ove godine bio
poznat u svijetu
koji noćima svoje hrvatske žice
navija.
S.Š.

DIE VERBANNTEN

Tako se zove knjiga pjesama, eseja, umjetničke proze i slika jedne "prognane generacije", austrijske književne generacije. Knjigu je sastavio "prognani" pisac Milo Dor, a izdao Stiasny-Verlag. Cilj knjige je da razbije izolaciju, u kojoj se nalazi austrijska srednja i nova književna generacija. Pripadnici te "izgubljene" generacije već nekoliko godina vode očajnu borbu da se iskoprcaju iz izolacije. Časopis Wort in der Zeit je njihovo glavno glasilo. U tu borbenu elitu spadaju pisci kao: Gerhard Fritsch, Herberd Zand, Milo Dor, Reinhard Federmann, Herbert Eisenreich i dr. Kako to da su svi pisci prognani? Još se nije nitko kritički osvrnuo na ovaj izazovni i provocirajući ton. Tko je njih prognao? Režim? Ne. Konjunkturalni ljudi, bečanski mentalitet, koji se sastoji od "dusevno osakaćenog društva".

Milo Dor piše o svojim "prognanim" prijateljima i ovo: Ova zbirka mogla bi se zvati i "Prijatelji". Kada Vi otvorite knjigu, u njoj Vi tada vidite stihove i prozne radove, slova i slike - a ja vidim lica. To su lica dobrih prijatelja, koje sam upoznao poslije rata, dolazeći iz jednog drugog egzila. Svi su oni jednom bili u Beču, tražeći stvarnost, koja bi odgovarala njihovim snima, svi su oni jednom bili ovdje i onda su, razočarani, dalje otputovali. Ipak u svemu, što oni pišu, nalaze se tragovi njihove ljubavi prema jednom gradu, koji ih je odbio.

Današ zive u Berlinu, Rimu, Hamburgu ili Lenggriesu u egzilu. Oni zive u progonstvu na selu ili pak u središtu Beča. Oni šaćinjavaju "unutrašnju emigraciju". Mnogi od njih su u Njemačkoj i u drugim zemljama poznati, ali ne u svojoj domovini... Da se ovdje radi o cijeloj jednoj generaciji, do sada su samo neki spoznali...

Ovakvim formuliranjem svojih rečenica prouzročio je stilista Milo Dor glavobolju nekim činovnicima u Ministarstvu nastave. On je ipak nedavno dobio državnu nagradu za jednu svoju knjigu, pa ga je ta nagrada možda malo smirila.

Bilo bi interesantno usporediti probleme mladih austrijskih pisaca s problemima njihovih hrvatskih kolega u Hrvatskoj. Hrvatski pisac je doista prognan, nemilosrdno i grozno. On ne može iz svoje izolacije, a kad počne pisati ogorčene i oštre članke, zagroze mu se šake i cijeli diktatorski aparat.

Za naše čitaoce preveo sam iz zbirke Die Verbannten po jednu pjesmu od Ingeborg Bachmann, Christine Busta i Herberta Wadsack. Ingeborg Bachmann i Christine Busta vrlo su prominentne pjesnikinje i poznate su na cijelom njemačkoj jezičnom području. Narocito pak Christine Busta, koja je od raznih instituta primila visoke novčane nagrade. Njezino pjesništvo je prava objava srca i ljubavi prema bližnjima i pogaženima. Njezina tuga pretvara se u milost...

Nedavno sam prolistao i Almanach der Gruppe 47, koji je štampan prošle godine u Njemačkoj. Taj almanah također podiže optuzbu. Ali neki mladi pisci, okupljeni oko te razglasane grupe i klike, osnovane oko go. 1947. u Njemačkoj, svojim kriptokomunističkim zongliranjem i fraziranjem već niz godina teroriziraju njemačku političku stvarnost. Njihov rad nije uvijek iskren, a savršeno koristi komunizmu. Ovi nihilisti su lažni i duhovno se dosadjuju. Idu u red one internacionalne intelektualne bagaze, koja protestira samo onda, kada se radi o glavi jednog komunista ili komunističkog režima. Inace se

ne bave politikom. Tu spada licemjerni egzistencijalista Sartre i drugovi. Iz ovog almanaha preveo sam dio pjesme Schaum (Fjena) od tridesetgodisnjaka Hansa M. Enzensbergera. To je duhovni akrobata i voli frazirati.

Iggeborg Bachmann:

EGZIL

Mrtvac sam što putuje
nigdje prijavljen nisam
nepoznat sam u carstvu prefekta

suvišan sam u gradovima zlatnim
kao i u zemlji koja se zeleni
već sam dugo istrošen
i pustoš je u glavi

samo s vjetrom samo s vremenom samo sa zvukom!

ja koji medju ljudima ne mogu živjeti!

Ja koji njemački govorim
ovaj oblak oko mene
što ga ko kuću držim
leti na sve strane

O kako se smračuje!
od tamnih zvukova kiše
samo neki padnu

U vidnije pojase nose tada ozgo mrtvaca!

Christine Busta:

FAZE

Kojima ništa stalna ne ostaje,
vide u okruglom mjesecu
jedinog zavoja srpa,
dvolični znak
nepogrješivog žeteoca,
što desnicom i ljevicom gadja.

Ali milostiva pauza
između radnje ruku
ostaje jamstvo za čudo
čiste uzaludnosti:

Jer na crnim krovovima lijepo raste
besplodan plod snijega,
zvucni glasovi ptica
našeg golog ljeta
vraćaju se kući po sluhu,
zamrle svile maka
opet nam kožu crvene,
u žilama nježnih pisama
još jednom bilježimo

od davna nečitljivi
krajolik srdaca.

Herbert Wadsack:

Iz zbirke PET PJESAMA

I

Ovi kriptomanski osjećaji:
otprilike bačen biti, monolog voditi,
asimetrično živjeti protiv svih informacija.

I još uvijek ova pohota da nadživim sebe,
život što strogo vjeruje provocirati,
nagomilani kapital jeftino prodati,
svadbe slaviti - tamo i tu.

I još uvijek ova pohota,
atonalitet svih tajnosti prislušivati,
apstraknu savjest denuncirati,
svadbe slaviti u kutu naklona.

Hans Magnus Enzensberger

Iz pjesme SCHAUM (PJENA)

...
otkuda? i kamo s njima? kamo s udovicama?
kamo s komunistima? kamo s time
što reče hölderlin i misli himmler, s time,
što rakete i otplate mučaju, što filmuje
i i fuzionira? kamo s ...
kamo s izgredlim genijima, koji od straha
s prozora padaju? napolje, napolje na kišu!
u duboku upaljenu pjenu, u ludnice,
u zatvore, u kongresne dvorane,
gdje pljuvačka lažaca sa zidova čuri,
kamo inace? u krematorije od livenog željeza,
i u stostruko proklete carinarnice,
glavne carinarnice i nadzorne carinske vlasti!

...
i kamo s nama? i s time
što ispunjava nogometna igrališta pjenovito
i vapi za coca-colum i krvlju?

...
dobrovoljno u saveznu vojsku! u pjenu!
u bjesnu, crnu ruzicastu pjenu!
u pjenu što se pjeni i što rži!

...
i zašto ne? i zašto bez medenog kolača
i bez besplatnih akcija za ministra prosvjete?
na i? zašto bez moke? zašto bez zarezaja?
zašto bez amoka? potom se ne umre!
umre se u nato, zbog posapunjenog srca,
iskreno receno, u klupku ministranata,
u jednoj visokoj kući od pjenovite gume u düsseldorfu,
umre se na stolici,...

Od Christine Busta preveo sam na hrvatski, iz knjige das andere schaf, još tri pjesme (Einem Menschen, Sermon vom Kamel i Der Zaun). I u ovim pjesmama objavljuje velika pjesnikinja svoj tihi i nerazvikañi humanizam. Njezino pjesništvo spada u najdragocjenije dokumente kršćanskog humanizma sadasnjice. Ona govori, jednostavno i iskreno, toplo i neposredno, čovjeku patniku, prevarenom putniku našeg pustog puta. Njezini nas stihovi ublažuju i tješe, kad smo razjareni i kad nas je uhvatila noć, i kad se u nama bore demoni i smiju i rže vragovi. I mnogim članovima Akademskog kluba ostat će čovječanski i patnički lik Christine Busta u trajnoj uspomeni.

JEDNOM ČOVJEKU

Ja nikoga ne poznam, koji bi kao ti bio lažnog
sjaja lišen.

I svoju vrlinu tajiš.

Gola izlazi iz tebe kreatura i trpi,
sva dobrotom i manom izgrizena.

Jer plodno je meso mučeno od svoga duha.
U koji sve pakao ne ćemo biti prosijani,
dok se ne oslobodimo grijeha prema čovjeku?
Tek sada znam, kako ljubi Bog grijешnika!

SERMON OD DEVE

Čini nešto za svoju dušu,
Čovječe! Posmatraj devu,
ako krupno breme
po pijesku nositi moraš.

Uči, kako se do dna pije,
ako ti se negdje voda svjetluca:
jer put je pust i vruć.
Tko se sabrati znade
lakše će ga prepatiti.

Kasaš li žilavo i tiho,
kako hajkać zeli,
ideš čisto slučajno,
napokon i ti kroz ušicu.

OGRADA

Puno tame prolazi pokraj nje razjareno:
mrznja prosjaka, prognanog vika,
zavist susjeda, što ogovara,
i buntovnik s razlomljenim svjetlom.

A unutra stoji zbunjeno čovjek, što čeka,
njemu samo ova ograda pripada,
i gleda braću s tuđim strahom
i boji se i ne može više napolje.

Tekst i prijevod: Stjepan Šulek

RASIZAM U KNJIŽEVNOM ČASOPISU WORT IN DER ZEIT

Magična atraktivnost Titove politike obajala je mnoge intelektualce. Tome vjerojatno možemo "zahvaliti" i činjenicu, da su ti intelektualci - Evropljani - otkrili literature slavenskih naroda na Balkanu. Oni zapravo traže izlaz iz svojih dilema, iz svoje tjeskobne duhovne situacije, pa se nadaju, da im u tome može pomoći i neistražena "istočna tama". Otkriće duhovnog života jugoslavenskih naroda prava je slast za ove književne strugare. Ruse oni "željeznu zavjesu", onu povijesnu i hiljadugodišnju, koja je u prošlosti prouzročila toliko neugodnih nesporazuma. Ali čovjek iz zabokrecine, koja se danas zove Socijalistička republika Hrvatska, vraća se u Ante Starčevića i ne može biti zadovoljan s tim "velikim uspjehom". Jer način, na koji su nas "otkrili", samo je nastavak onog jednogte istog hiljadugodišnjeg nesporazuma, a koji nam tako očajno ogorčava život i cini iz nas neurastenike i manijake.

Wort in der Zeit, najreprezentativniji austrijski književni časopis, već se nekoliko godina zauzima za kulturni život Hrvata i Srba. Taj časopis propagira i Krležu i Andrića. A urednici su pak u četvrtom ovogodišnjem broju svojim citacima prikazali opširnije literarno i kulturno stvaranje svih jugoslavenskih nacija. Tako su tu zastupljeni makedonski, slovenski, srpski i hrvatski pjesnici. Tin Ujević fali. Ima i nekoliko proznih radova. Najbolji članak je "Što je Evropa?" od Miroslava Krleže. Kratka pjesnička "antologija" nije baš sretno sastavljena, ali najveći prigovor zaslužuje članak "Moderne jugoslavenska lirika" od Zorana Misića. Neka mjesta u članku izazivaju ogorčenje i najdublji prezir prema ideologiji, u kojoj su službi. Wort in der Zeit čita se na cijelom njemackom jezicnom području, pa će teze, koje je Misić u članku odbrundao, naći plodno tlo za svoj daljni cvat. A ti, jadnice, dokazuj svijetu oko sebe, da to sve nije tako! Kako je u pitanju vlastita egzistencija, to ti praktični ljudi savjetuju, da ostaviš Sizifov posao. Nije oportuno biti protiv filoloskih "fakata", ako su oni u službi jedne političke ekspanzije i jednog rasištičkog dogmatizma.

Želim citirati nekoliko mjesta, pa nas čitalac neka sam sudi.

Možda izgleda, da je ovaj postupak, tako zaostren, previše pojednostavljen, ali mora se promisliti, da je nas oficijelni jezik na početku 19. stoljeća bio umjetna mješavina srpskog, ruškog i crkvenoslavenskog i da su široke mase kod stvaranja naseg novog jezika presudno sudjelovale...

Iako su srpski i hrvatski pjesnici bili izloženi različitim utjecajima, ipak imaju mnogo dodirnih točaka, prije svega isti jezik, pa ih tako ne možemo klasificirati kao pripadnike dviju različitih literatura...

Pet osnivača ove literature - Vuk Karadžić, reformator našeg jezika, Njegoš i Ivan Mazuranić, dva velika epska pjesnika, i Branko Radičević i Franz Presern, naši prvi veliki liričari - živjeli su i radili...

Što da se tome kaže? Mudri ljudi nam savjetuju, da se poslužimo postulatima razuma. Ali razum bez srca također nikuda ne vodi. Ove hipokritsko-balkanske teze i drskosti već nam priličan broj decenija zderu živce i narušavaju zdravlje. Ove nas teze bacaju u tamnice i tjeraju u egzil. Otkuda ljudima toliku drskost, da tako olako prelaze preko tuđih osjećaja i stvarnih činjenica!

Kad će Hrvati zabraniti, da ljudi o "našem jeziku" i našoj literaturi pišu tako površno i neistinito? Tek onda, kada će ustati grupa smjelih i odlučnih Hrvata i reći: Stoj! mi smo eventualno za Jugoslaviju, ali uz uvjet priznanja apsolutnog nacionalnog principa.

Ovaj i slični članci ne dađu ni slutiti, da smo mi Hrvati već u 15. stoljeću imali vlastiti književni jezik - hrvatski književni jezik -, koji nije bio nikakva smjesa ruskog i srpskog jezika. Ako nam taj fakat žele zatajiti, onda su to izdajnici takozvanoga bratstva i jedinstva. Svaka hrvatska generacija dići će se protiv ovog pokvarenog jugoslavenstva. Dok oni ovako hipokritski prelaze preko naših osjećaja, Hrvatima ne preostaje ništa drugo, nego da brani hrvatsku koncepciju! Ono što je Zoran Misić napisao o "našem jeziku" vrijedi tek za Srbiju, a Hrvati su svoj književni jezik imali već u 15. vijeku. Naš književni jezik ogleda se već u djelima Marka Marulića, a s time smo mi Hrvati ponosni.

Smiješna je teza, da je Mažuranić kod Hrvata bio osnivač novije hrvatske ili jugoslavenske književnosti. Naša hrvatska književnost ima i druge izvore. Marulić i Gundulić su isto tako moderni, ako ne i moderniji i blizi ojadjenom ljudskom srcu, kao i Mažuranić i njemu slični.

Otkada je hrvatska književnost isto što je srpska? I obratno.

Ako je naša sudbina, da budemo Bogumili, onda ne tako, da nas hrane takvim jasnim neistinama, koje bi mi trebali bez prigovora gutati i podnositi. Dosta nam je pokvarene hrane. Naš otpor biva sve jači i jači i nitko ga ne može zaustaviti. Jer nas takvim "naučno fundiranim" tenorom izazivaju, u domovini i u inozemstvu, svakog bezjega dana, a mi da budemo sluge pokorne i da se dademo bez otpora za volju jednog omraženog rasizma i zmijskog legla - izbrisati sa kugle zemaljske? Zadnji čin ove tragikomedije nije još odigran.

Naš narod ima svoje narodno ime. Tko može tvrditi, da Hrvatska Nacija ne postoji? Uzaludni su svi pokušaji, koji ide za tim, da se naše nacionalno ime izbrise, suzbije i potisne u korist jednog drugog imena! Preziremo te pokušaje. I svu antihrvatsku propagandu u inozemstvu.

Stjepan Šulek

MOJA ILI MATINA NESRIĆA.

Moto: Da steh ich nun, ich armer Tor,
und bin so klug als wie zuvor!

(nepoznate riči raztumačene su
u zagradi na nimeškom)

Sad nij već pomoći. Blamiran sam barem do smrti. Zato smu saznat svi, radi čega. Crknula je krava, sada neka i tele. Čuo sam naime, da je spopala noga strica strica nesrića, pa sam nazvao svoga bratića u petom kolenu, da bih čuo od njega točno, kako se je sve to godalo. Spomenuti moj bratić vrlo je učan čovik, zato ga i držim za svojega bratića (t.j. držim ga znamda za ruku, ili za nos, no svagdir rado povidam, da mi je bratic). Moj bratić govori jako učno, pa mi je povidao svojim učnim govorom sve nasićicani napisem sve to momu prijatelju, ki je poslao moje pismo Novinam. Vidim na žalost pre kasno, kako je strasno, kada ne razumi čovik govor učnih ljudi. Ja sam pisao o toj nesrići naime ovako:

Mate i njegova žena Liza odvezli su se na polje, a njeva dica poiskala su (besucht) školu. No dica nisu morala dugo iskat, jer su znala, kade ćedu ju najt. Dica nisu ostavila (verlassen) školu nego huš na ramena, pa su se prošla igratsa školom k potoku. Prestraseno učiteljstvo nij se moglo obrnut (wenden) na nijednoga, jer su dica bizala, a škola se je tako stresala, da su se svi u njoj obraćali sami oko sebe. Kraj potoka gajio je neki rodoljub dva stara spomenika, muza spomenika i ženu spomenicu, ki su imali sada - zahvaloci brigi rodoljuba učitelja - jur nekoliko dice. Spomenik i spomenica postavili su rekord u dicit (einen Rekord in Kindern), kako je izgledao ta rekord, ne bih vam mogao opisati, dosad ga nij nijedan vidio, jer je bio u dicit. Cijela krajina je dostala od malih spomenicicev drugo lice, bolje rećeno dostala je lice, dosle ga nij imala. Zamislite sada nesriću. Matina i Lizina dica koracala su veštvo po licu krajine. Krajina se plakala od velike muke, a još jace rodoljub učitelj. Tomu nisu bila kriva samo dica. Liza je učila dicitu u zipki, da se nesmu igrati sa školom, no u zipki je bilo pre tijesno za Lizu i dicitu, radi toga se nisu ništa naučila. A i učitelj je tvrdio svenek, da se mora učiti na pogriskah drugih no Matina dica bi se radje učila za stolom ili na skolskoj klupi, nego na pogriska, ke zaista nisu bile uvijek lipe.

No najzad k Mati i Lizi, a prici o dicit načinjit ćemo za sada kraj (ein Ende machen), kakov kraj, ne znam još, moram valovat, da načinjam prvi put u životu k r a j . Samo jedno činji mi se sigurnim, školu ćemo morat otpisati (abschreiben). Ča će biti znamda moguće, buduci da nij bila pre velika, kada su ju mogla nositi dica.

Mate i Liza vozili su se na lapat na konjski koli, ne znam, je li su se vozili na koli biciklom ili automobilom. I u našem brzozivoćem času - ki je uostalom Mati i Lizi brzo protekao, pa ih je doćekao na lapu -, ne ide voznja konjskimi koli preć konja, voznja se more bit vozi i konj hodi, a samo pisanje u našem jeziku ne ide preć ide. Kad su se dovezli do lapu, hitili su pogled na njega. Mate se je hitao jur kod dićak dobro pa je hitio svoj pogled ča do drugoga kraja. Lapat je bio dućicak, pa se Mate malo pretrasi. No on si je načinjio kuraća, recept vam ne morem povidat, jer ga Mate ne kani uvadit. Tako su počeli delat i delali su dalje i dalje (weiter arbeiten), jako daleko. Mate nij uopće znao držat meru kod dela (maßhalten), jer je kosio još kosom, pa

nij imao mjesta za mjeru.

Tako su se trudili Mate i Liza u potu svojega obraza, a doma se međ tim godala nesrića. Nika slanĳa u kokosinjaku ulovila je oganj (Feuer fangen). Kasnije se nij ĳudio nijedan zaĳ uopće bizu slanĳe za ognjem. Iz kokosinjaka se pocelo kadit. Ljudi su dotekli, s njimi i ognjobranci. Ognjobranci branili su oganj velikom marljivoscu, a dica srohadjala su njev uspjeh (Erfolg verfolgen) do cinitora. Radi toga nisu ognjobranci imali uspjeha. Kod gasenja ognja su diozeli (teilnehmen) i civilisti, pa si je svaki zeo malen dio ognjica, neki su si zapaljivali njim svoje lulu i cigarete. I dica su kanila skoĳiti na pomoĳ, sigurno bi joj slomila barem nogu da su to udelala.

Mate i Liza dovezli su se s polja baš kada je gorilo najjaĳe. Vjerojatno su pogorili jur svi tekuti u kokosinjaku. Kad je Mate vidio, da ognjobranci branu oganj, spal je s kol doli. More bit, da se Mati nist ne bi stalo, da je spao gori, no ovako izgubio je svist. U velikoj zurbi oko ognja nisu ljudi prinijetili, da leži svist sasvim u blizini Matinoj, no konacno nasao ju niki starac, ki ju je dao Mati najzaĳ. Od toga dana nosi Mate svoju svist od zad, u fajno se da ju neĳe veĳ izgubit.

Kokosinjak je ipak izgorio. Ognjobranci su- zadovoljni svojim od dice sprohodjenim uspjehom- isli na slobodno pivo (Freibier), ko nij bilo ulovno u flosa. Pivo upijani clovika a osim te ima i drugih lastovitosti. Svaki casak je naine skrsnuo ki ognjobranac s dvorane da bi se po kratkom vrinenu opet vratio. Grgo, ognjobranski komandant, nij veĳ mogao nanjodrziat (na ke?), pa je zajacio suru ognjobrancoautovezacev : Alah je otac i pisakov, ognjobrancev i dice. Ognjobranci bili su gizdavi da in se ugodalo tako dobro obranit oganj pa su se "dobro zabavljali ca do miloga jutra drugoga dana." Nijedan ognjobranac nij se pitao, ki ce obranit nas jezik.

Kako sam rekao, došao je Mate opet k sebi. Ne znam, kade je bio. Svoju dicu je poslao u strog internat, da se ne bi mogla veĳ igrat sa skolami. Mate i Liza vrijeda su dostali opet dite. Nijedan ne zna, ki in je j' dao. Živili su još dugo i ljubili su se i prik groba. No o ljubavi prik groba ne bih htio nist reĳ, jer je i bez toga nas svit toliko pokyaren.

A ja ? Da si zamem zitak (das Leben nehmen) ? No odakle ?

Ivo L. Suĳić

Pripovijest "Jandrina gajba" bio sam poslao na prošlo literarno natjecanje H.K.D.-a, pa sam je - buduĳi da jos nigdje nije bila stampana - po zelji nekih svojih prijatelja unio u "Glas" sa savim malim ispravama vecinom stilisticke prirode.

Nadam se, da neĳe nitko zamjeriti!

i.l.s.

Jandru je kot dite obuzimao tako rekuć svetačan i tragican strah, kada je njegova teta iz Beča, teta Kornelija Kegleviceva, povidala o kakovom čudnom zbivanju iz dalekoga svita i kako je kod toga poginula ili bila uskodjena na strahovitan način velika mnozina ljudi ili cijeli varosi i cijele zemlje. Teta Kornelija je bila sestra Jandrinoga oca. Preživila je čuda lot sa svojim mužem i trimi kćerami u Beču. No kćere su se poudavale, teta Kornelija postala udovica i sada je jur dulje vrimena živila opet u svojem rodnom selu na holjenstvu. Zimi je obično svaki dan htela siditi kod svoga brata, Jandrinoga oca, seli. Kot i nje ime je cijela teta Kornelija bila, ča zvanerednoga i tudjega u selu. Živila je od renti po svojem mužu, i svenek je bila drugacije, opravna nego druge seoske zene. Sva nje pojava je dusala po varosu, a na glavi je tata Kornelija nosila samo po velikoj zimi rubač.

Jandri se činilo, da se tetu Korneliju boju i da nju poštuju nikako i odraseni ljudi. Samo pijanci i ki ne držu čuda do sebe ponasali su se u nje društvu po svojoj navadi i zelji. Svi drugi su ju pozdravljali nikako blazim glasom i razgovarali se drugacijimi ricami. Nju nisu na primjer spitkovali za vrime tragbe: "No, teta Kornelija ili stariji Kornelija, ste si bili po grojza," kad su i onako vidili, da nosi grojze, nego od prilike: "ter vam se vidi opet kod na selu, teta Kornelija? Ali strašno je blatno!" Ili su sami sebe optuzivali: "Da, da, i naše selo moglo bi bit za čuda lipse, kad bi si ljudi gledali mrvičicu na svoje place i na svoje vrte." i slično nabrajajući tako, ča se uopće nij ticalo njevih svakidanjih skrbi i brigov.

U svemu se vidilo, teta Kornelija nij već bila seoska. Radi i toliko mrtve, tudje lipote i strasnosti u nje povidanju. Jednoč s večera zimi su lezali Jandre i njegova sestra u zadnjoj hiži betezni na stelji. Skoro u svakom stanu je bolovao ki gripom. Jandrina majka se tuzila, kako ti betegi moraju lebdit u zraku. "Ne znam, ali voliko betegov prlje nij bilo. Sad je sve drugače, je li su tomu iljudi krivi?" Onda je pocela povidati teta ča strasnoga, njoj samoj su oci sasvim nabubrili, a nje lipi sijedi vlasi leprsalu su na sve strane. Činilo se, da joj kanu zletit s glave, privlacenim nikim tajnim strujanjem. "Ali poj mi, toga danas već nij, ča se je prlje godat moglo." Pocela je spominjat, ča se godalo pred čuda let, mnogo prlje, nego je teta Kornelija na svit dosla. Teta je nabrajala štane, cijih familijov jur dugo nij u selu. "I ta tetac Markovicev je bio počeo sve sirje i u sve dalji zemlja trzit. Tako je va kratkom casu strasno zabogatio. No jednoga dana je dosao domom, a da ga ljudi skoro nisu prepoznali. Liče mu se bilo sasvim prominilo, a oci i vrat su bili čudno zateceni. Tetac Markovicev je bio svakomu rodjaku ča donesao, i ljudi su dohadjali da bi začudjenimi i malo nenavidnimi ocima gledali te tudje dare. Markovic nij čuda govorio. Za par tajedan je otputovao s ženom opet u tudjinu. Dice nisu inali.

Dolinskom kraju u Barisicevom stanu živio je niki tetac Barinov. Njemu je donesao Markovic srebrenu dozu za duhan. Krcni ju je tetac Bariniov pokazivao svin mužem, no s ruk je nij dao. "I onda je povidala tetu, kako je ta tetac Barinov počeo betezat, a da nijedan nij, znao, ča mu je. Na zadnje nij mogao već potrositi ni najmanji kusićak hrane, dokle nij umro u strahoviti grci u vratu. Dozu za duhan je dostao njegov nećak, gizdav i mlad junak. No ni njemu nisu se smilovale te nemilosrdne i smrtonosne ruke. U čiji je god stan dosla doza, onde su počeli umirat ljudi. Ko-

načno je počela davit kuga ljude u cijeloj okolici.

Jandri nij bilo razumljivo, kako je onda opet prestala. U hiži su mucali svi. Jandre je s malo strahljivo mrznje gledao u tetino fino lice, kot da vidi na nje čistoj, njeznoj kozi znake kakovoga strasnoga betega, koga je donesla ona iz tudjine. Govor se kretao dalje oko ljudske pohlepnosti. Opet je govorila tetaj, kako je gajila nika ruska grofica, osobitu vrstu stakorov. Ti stakori su bili vrlo rijetki i jako škodljivi, no iz njevoga krzna načinjale su se modne dragocjenosti za bogate dame. Jezerce, va ko je pustila stakore, dala je ta ruska grofica pregradit visokini i cvrstimi stenami. No stakori su se tako zakotili pa su pregrizli stijene i razljali se nad citavom okolicom, opustošivši sve živo i nezivo.

Isti strah je doživio Jandre i kat školar, kada je povidao učitelj o Australiji. Tamo su bili Englezi donesli zece. Ti zeci nisu imali u australskoj prirodi neprijateljev pa su se tako pomnozili, da su se poceli bojati ljudi zece, obicne zece. Pred takovimi nesricami je kanio Jandre pobignut, no koliko god on bižiao i bižiao, nij mogao s njesta.

Po boju, po prvi nomiri živli su ljudi u selu mirno. Stari prijatelji su se poceli opet marljivo družiti ocekujuci svoje rodjake iz zarobljenistva. Potiho su bili poceli dohadjati, pregladjeni i zeljni društva svojih familijev i prijateljev. To su bila veselja za citavo selo, duga i široka povidanja o boju i njevovih strahovitosti. Malo po malo se docmuljala onda skrb za gospodarstvo i familiju. Kovaci, stolari i cipelari su ponovo otprli svoje radionice - cudno veliko za ducu. A kod pekara se moglo opet kupiti zemalj. Pekar je razvazao zemlje na biciklu, po krcmah. Citava pekarova familija inala je cudnu bijelu kozu, sam pekar svnek i bijele vlasi na glavi i na rukah. Pekar je govorio malo cudno po hrvatsku. Zato je u Jandrinov masti bila povezana blijeda koza i pobiljeni vlasi s tudjim, nehrvatskim. Na da bi pekar mrzio ili omalovazavao šeoske ljude, ali družio se nij mnogo s njimi. Domovina njegove zelje bila su veća susjedska nimska sela, u ka je pekar putovao vrlo gusto.

A onda je udrilo iznenađene s vedroga ne šamo u ducu. Ljudi su culi neobicnu motorsku larmu i ogledavši se vidili su, kako se vozi pekar na nikon misavinom izmedju bicikla i motora. Jendi su se dobrodusno smijali, drugi su mahali glavom. A u dicacku fantaziju udrila je strijela. Biciklom, su se znali voziti, a sads se pojavio bicikl s motorom, da, malo veći od obicnoga, no njeve oci su ga gladile kot cudnu saru pticu, ku bi rado ulovili. Za pekarom si je kupio moped i tetac Mate Mikin, zidar. Kada se je vozio sa svojim tovarusi na delo, bio je tetac Mate cmrlj med pcelami.

Nedilju pred crkvom su se pominali dicaki sanj o mopedi. Pretresivali su uopce tehnika pitanja, no vecinom jos bujno i ras-kalasceno, kot se povidaju povidajke. Jandre je bio sada skoro na pradu izmed dicaka, i junaka. On je takaj zavirkivao za mopedom pred crkvom, no vec sa zeljom, da bi se odvezao s mopedom za brigovlje u daljini da vidi kakova je onde krajina i kakovi su ljudi. Zadnji cas snivao je strasne sanje. Nikako je stao u podno sam na cesti, nij se mogao vec sponenut kade su bili njegovi domaci i drugi poznanci. Bio je vruc letni dan, Jandre je stao pred njevim na placi, kad na jednoc doleti iza nugla auto ravno u Jandrin pravac. Jandre cuti kako bulji veliko automobilsko oko u njega - dalje Jandre onda opet ne zna, ca se po tom dogodilo.

Dosle je u velikom teklo sve mirno. Ljudi se nisu ni kasnije Bog zna kako uzrujavali, a zdivali su samo onda, kada bi ih ki

napao ili izazvao, Junaki su si poveli kupovat motocikle. "Ča čes, rekao je da ce projt Bec, ako mu ne kupim motoradl", se tuzila Jandrinovj majki nje sestra. Na to je Jandrina majka povidala o Joski Kovacevom, kako je prisilio svoju majku udovicu da proda lapat, zagrozivsi joj se, da ce ju ubit. Za pinezi si je kupio moped, a stan je bio pun duga. "No s tako cim bi mogao Viktor nasemu dojt, ne travam se ni mislit na to! Naš bi mu polamao križi." Slicne novosti su se povidale i kreml, da si je ta, ta i ta kupio moped, ili motocikl. Vecinom nisu bili seljački ditići. Mladji su se prvo vrime vozili po sesjedskih selih po krćnah. Ali vrijed je nij bilo ni doma sram. Pili i pahali su glasnije nego stari.

Jandre je počeo gubit svoje nikadasnje prijatelje. Njev jezik mu nij bio već sasvim razumljiv, rojili su se oko starijih junakov, da bi poslušali, kakov povidaju o svojih doživljajev s motocikli. "Znas kakov petešić je ta Kegljev, a vas je nikarkov zaginut, grintav. S junaki se ponina koš starac", povidao je Jandrin otac kod obeda za Volfganga Kegljevoga. "No gdo su bili Kegljevi prljje? Zadnje kolo!" Jandrina majka je rado spominjala starije čase. U šelu je zavladao sada laki i nestalni clemenat, izgleda, da čerasnji svit stoji na glavi.

Jandre se bio svadio jednoč s Volfgangom Kegljevim. Na to ga napala Volfgangova družina jedne nedilje izvan sela. Kada su se dovezli mislio je Jandre, da se kanu fantit nad njim radi Volfganga mopedi, a ne Volfgangovi prijatelji. Najvecem brzinom i najjacom larmom su se bili dovezli čisto do Jandre, da bi konačno punim gazom naglasili, kako čedu ga izmlatit. No ostalo je samo kot grožnje.

Jandre je čisto iznenadno pojerbao moped. Njegov bratić Viktor je ipak prosao Bec. Jandre u prvo vrime ni znao, ča počet s mopedom i postavio ga u skadanj. Škoro svakoga dana je gledao Jandre svoj moped, Od dana u dan se cinio Jandri moped stariji i neopasniji, dokle se nij odlucio, da šavlada svoj strah. Jedne nedilje otpodne ga Jandre odrivao iz skadnja po zavrtih van. Nikolik njigovih vrsnjakov ga onde čekalo. Svim je dopustio Jandre, da se pred njim odvezu kusicak na njegovom mopedu. I sve ljutije ga pekla zelja, da sam sjede na svoje metalno vlasnistvo, sve bolje je gledao, kako drugi baracu mopedom. Konačno je pak sjeo sam slusajuci, kao mu svituje publika, a onda se svezač, polako i nesigurno. Po putu se vozio polaganije no kad je dosao na cestu pokusao je Jandre vecu brzinu, no samo na kratko, onda opet polaganije i opet brže. Jandre je mislio da mora biti sada jur malo sigurniji kod voznje, ali ipak cutio je pritisak u zelucu, kada je pognao moped. Stabalje kraj ceste je letilo sve brže mimo njega. Sada je dosao do mjesta, kade pada uprov potoka sasvim naglo i diboko. Desnim okom je Jandre bojažljivo gledao u veliko kamenje kraj potoka. "Sad ču ali pogledat kraj, nakanjivao je hrabreno Jandre. Činilo mu se, kot da ga privlaci se već na desno k potoku. Jandre jopremjestio tezisce tijela već na desnu stran a rukami je kanio dati pravač mopedu na livo. Još svenek čuti, da ga vlice na desno, on se grečvito zagleda u kolo i onda je pred njim najednoč stablo. Jandre je pustio moped, neka on odluci, ča smatra najboljin.

Jandru su našli s mopedom kraj potoka. Sada leži unesvišćen u bolnici. Jedni tvrdu, da se Jandre neće već sjesti na moped, drugi, da će se od sada bolje voziti. Volfgang se pred nekolikimi tajedni ozenio, u svojem osamnaestom letu. Žeo je Nimicu iz susjedskoga sela. Niki tvrdu da se je morao zenit.

X) Vidi na stranici dolje.

Ivo Sučić